

ben... Ez a háború annak a rendszernek a politikája volt, amely ellen éveken keresztül mindannyian küzdöttek. Ahhoz azonban, hogy ezt a küzdelmet a háború körülményei, a kiélezett osztályharc körülményei között folytassák, egészen más, határozottan forradalmi beállítottságra lett volna szükség. És valóban, a koalíció végzete éppen abból állt, hogy erre az addigi „békés“ fejlődéstől eltérő korszakra nem készült és a küzdelmet még mindig a „régik“ eszközökkel akarta folytatni. Így a háború teljes tehetetlenségre, sőt az uralkodó politika akaratlan támogatására ítélte a magyar nép erőinek demokratikus vezetőit.

A demokratikus pártokat csak a forradalom támasztotta fel, de nem saját erejükből, hanem a háborús összeomlás és a tömegek spontán harcainak jóvoltából. A hatalom váratlanul a kezükbe került, a demokratikus kormány azonban határozott és az időknek megfelelő program, felkészültség híján nem tudott élni ezzel a rendkívüli hatalommal. Olyan elemek kerültek mögé és közé, amelyek a régi rendszer erőinek hordozói voltak s a kormány politikája egyetlen ingadozásá vált a tömegek követelése és a régi rendszer politikusainak befolyása között. Ez volt az októberi kormányzat bukásának igazi oka, ezért haladt keresztül rajta az idők viharos folyama.

Egy rosszul értelmezett „kegyelet“ és a párt presztízsének megőrzése *Október Tragédiájá*-nak íróját, mint számos más elődjét, megakadályozta abban, hogy októbernek ezeket a tanulságait levonja. Ez a kegyelet a mult hibáival szemben azonban nem illő azokhoz a férfiakhoz, akik a jövőben ezeket a hibákat valóban ki akarják küszöbölni és a „demokratikus Magyarországért“ folyó harcot valóban hatékonyan akarják tenni.

Horváth János

JUNKERK TUNDÖKLÉSE ÉS NYOMORUSÁGA. A *Neue Tagebuch* egyik utóbbi számában *Kurt Kersten* egy porosz junker emlékiratait ismerteti. A neve: *Oldenburg-Januschau*. Aki ezt a részt nem ismeri, az nem érti meg a legutolsó évtizedek német történelmét. Mert nem Vilmos, nem Hindenburg, de mégcsak Hitler sem jelentik olyan teljességben az uralkodó német lényeket, mint ez az elpusztíthatatlannak látszó harapós öreg ur. Nélküle elképzelhetetlenek. Ő a folytonosság: a rablólovagok isteni moráljának változatlanlansága. Mindenfajta regresszió csak a vele való közösségben lesz hatalom. Csak, aki a Vilmos-korszak gerince és Hindenburg gyámja volt, lehetett Hitler egyenjogú szerződő fele. Oldenburg-Januschau elért mindent: földje, osztálya hatalmat jelentett, de hanyatló hatalmat, melyet csak az egyre fokozódó regresszió tarthat életben. A regressziót mindig egy hanyatló osztály jelenti, ép' azért nem véletlen, hogy a regresszió állandó gerince: Oldenburg-Januschau. Amikor úgy volt, hogy föld, osztály és hatalom eluszik, akkor ez a nyakas öreg újra rendbekerítette mindent. És ha békében úgy tudta, hogy a parlament szétkergetésére elég egy porosz hadnagy és tíz ember, akkor biztatására Hitler az adott pillanatban lényegében ezt az oldenburg-januschaut receptet alkalmazta. Ez a junker ismerte Németországot: a civilgyávaságot, szava nem póz volt és nem üres krakélereskedés, de a hatalmi tudat logikus arroganciája. És ennyi az egész ember és ennyi az egész típus, ez és semmi más a német hatalmi reakció lényege. Junkerek nyomorúságos tündöklése... Anachronizmus, de hatalom és ma ez a hatalmi dinamika fokozottan jelent erkölcsöt, hazát és kulturát. Oldenburg-Januschau emlékirataiban csámcsogva izleli ezt a hatalmi tudatot, az önönmaga történelemmé — regresszív dinamikává — terebélyesített életét. Ami nem szolgálja ezt az életet, az ellenség és hazaáruló. És kétszeres ellenség, ha az egyosztályból való mjer és tud vétőt mondani. A mai német rezsim első számú közellensége csak az elfajzott junker lehetett: *Hellmuth von Gerlach*.

Emlékiratait (*Von rechts nach links* — Europa Verlag Zürich) most adta ki *Emil Ludwig*. Egy junker emlékiratait egy zsidó! A „hazaáruló“ Gerlach bűneire még halálában is ráduplázott. Valaha antiszemita volt, junker volt: „de az antiszemitizmustól nem annyira maguk a zsidók, mint az antiszemiták riasztottak el.“ És nem véletlen az sem, hogy Rathenau riadt kérdésére: — „De az Istenért, miért gyűlönek engem ezek az emberek olyan rettenetesen?“ — csak Gerlach tudta megadni az autentikus feleletet: „Kizárólag azért, mert Ön zsidó létére eredményes külpolitikát folytat Németország javára. Ön az eleven cáfolata annak az antiszemita teóriának, mely minden baj okát a zsidókban látja. Ezért akarják meggyilkolni.“ Gerlach junker volt, kinek családi hagyományai parancsolón irták elő az oldenburg-januschaut utat. 1848-ban egy Ludwig v. Gerlach volt a konzervatívok, Oldenburg-Januschau által csodált vezére. Az egyik Gerlach-nagyapa berlini rendőrigazgató volt, a másik életét egyetlen gondolat uralta: a felső tizezer részére micsoda uniformist kéne kreálni, hogy meg lehessen őket különböztetni az egyszerű polgárságtól. Minden adottság azt követelte, hogy Gerlach igazi junker legyen, de mire idegen földön idegen göröngyök hulltak a száműzött koporsójára, ez az élet egyet bizonyított: ellentétét mindannak, ami a junkert jelenti, ami a furor teutonicust élte. Amikor elföldelték: Gerlach a pacifizmus, demokrácia és szocializmus örökifjú pátriarchájává lényegült, halálában is dokumentálón villant fel egy szellem, mely árvának érzi magát, száműzöttnek, de amelyik tisztasága tudatában — halhatatlan. Hellmuth von Gerlach azt a szellemet jelentette, melyet *Arnold Zweig* (ujra egy zsidó!) formulázott: „*Mi*: ez a baloldali szellem volt. A világpolgárság, a világdemokrácia, az illendőség, a lélegzetvételhez szükséges levegő“. Aki egyszer beléköstolt ebbe a levegőbe, azt megöli a junker-atmoszféra. Aki meg akarja ismerni Oldenburg-Januschaut, világát, Németországot, az olvassa el Gerlach könyvét. A volt Németország és a mai Németország változatlanlansága egybekeverődve látható itt, egybekeverődve és élesen elkülönítve attól a németségtől, amit a Gerlachok a száműzöttek, a tiszták, az igazak jelentenek. Junkerek önzése és nevetsége, a konzervativizmus morálhazugsága és lélekviszása (melyet még a magyarországi választásokról szóló fejezet is aláhuz) éppen úgy megtalálható itt, mint a mai forradalmi kóklerkedés rekvizitumai: a kolonizáció, a fajkérdés és állatvédelem. És ebbe az atmoszférába beleágyazva egy élet, mely nem bírja el ezt az irtó ürességet és világgá tárulkozik, hogy becsületmentő szabadságtudattá érlelődjön. Jobbról-balra: Gerlach élete mindennél meggyőzőbben példázza az ut igazát és kikerülhetetlenségét. Trompf lehetne, ha a felelőségérzet tisztasága, logikus természetessége nem fosztaná meg szenzációjellegétől. Gerlach élete: a konzekvenciateljes tisztesség dokumentuma: „nem a politika rontja el a jellemet, de a politika mutatja meg a legjobban, hogy kinek nincs jelleme“. Hogy kinnek és miért nincs karaktere — erről szól Gerlach könyve és ezért lehet az Oldenburg-Januschau féle németség döntő bizonyítékú legitim antipódusa. Vannak naiv részletei, mint a tisztesség-szemlélet természetes következményei, de egészében: kemény és kegyetlen ítélet, egy jobb németség Európa színe előtt tett életvallomása. Egy junker tündöklése száműzöttség, nyomoruság ellenére. (Fábry Zoltán)

A ZÖLD ARVIZ* a cselekvő ember irodalmi dokumentuma. Önkéntelenül kínálkozik az összehasonlítás: Vajjon a szerző pozitív tetteinek a krónikája, a *Rög alatt* vagy az előttünk fekvő népies regény az előbbrevaló? Nemcsak tetszetős, de hasznos is elvégezni az egymásmelléállítást. A *Rög alatt* William Jammes pragmatizmusának bizonyos vallási licenciában való feloldása és egyben nemes illusztrációja is. Csak az a vállás, csak az a bölcséleti igazság elfogadható, amelynek nyomán áldás fa-